

ПЕДАГОГІКА МИРУ І ФІЛОСОФІЯ ВІЙНИ: ПОШУК ІСТИНИ

С. Ф. Кленко

Кленко С. Ф. Педагогіка миру і філософія війни: пошук істини

Педагогіка миру (англ. Peace pedagogy; нім. Friedenspädagogik) і освіта миру (англ. Peace education) ідентифікуються як актуальна освітня парадигма і сукупність педагогічних проєктів, спрямованих на розв'язування проблеми навчання відмови від насильства і здатності до миру в контексті демократичного руху за мир. Обґрунтовується, що система освіти миру визначається не тільки технологічними трендами і оволодінням сумою стратегій війни і миру, а насамперед тим, наскільки вся освіта постає істинною для своїх суб'єктів, як вона здатна забезпечити дослідження граничних питань суспільного й особистісного життя, зокрема, одвічної мрії людства про мир. Розкривається методологічна роль для педагогіки миру геофілософії як концепції вирішення соціально-економічних конфліктів у площинах істини і земного буття, у яких сучасні геофілософські дослідження здійснюються з метою пошуку людиною свого місця у світі та території для нього.

Ключові слова: Педагогіка миру, освіта миру, істина, буття, геофілософія.

Кленко С. Ф. Педагогика мира и философия войны: поиск истины

Педагогика мира (англ. Peace pedagogy; нем. Friedenspädagogik) и образование мира (англ. Peace education) идентифицируются как актуальная образовательная парадигма и совокупность педагогических проектов, направленных на решение проблемы обучения отказа от насилия и способности к миру в контексте демократического движения за мир. Обосновывается, что система образования мира определяется не только технологическими трендами и овладением суммой стратегий войны и мира, но, прежде всего тем, насколько все образование является истинным для своих субъектов, как оно способно обеспечить исследование предельных вопросов общественной и личностной жизни, в частности, вечной мечты человечества о мире. Раскрывается методологическая роль для педагогика мира геофилософии как концепции решения социально-экономических конфликтов в плоскостях истины и земного бытия, в которых современные геофилософские исследования осуществляются с целью поиска человеком своего места в мире и территории для него.

Ключевые слова: Педагогика мира, образование мира, истина, бытие, геофилософия.

Klepko S. F. Pedagogy of Peace and Philosophy of War: the Search for Truth

Peace pedagogy (German: Friedenspädagogik) and the Peace education are identified as relevant educational paradigm and set of educational projects aimed at solving problems of teaching non-violence and the capacity for peace in the context of the democratic movement for peace. There is the set of reasons to state that the education system of the world depends not only on technological trends and mastering the sum of strategies of war and peace but, first of all, on what extends the whole education is true for its subjects and able to provide research on the ultimate question of social and personal life, including eternal mankind's dream for peace. This paper describes methodological role for pedagogy of peace of geo-philosophy as a concept to solve socio-economic conflicts in the dimensions of truth and earthly life in which modern geo-philosophical research carried out to find a man's place in the world and territory for him.

Keywords: Peace pedagogy, Peace education, the truth, being, geophilosophy.

Педагогіка миру (Peace pedagogy; Friedenspädagogik), освіта миру (Peace education) у межах міжнародних програм і в критичній освітній літературі ідентифікуються як важливі аспекти освіти [1]. Педагогіка миру розглядається як освітня парадигма і педагогічний проєкт, що

вважаються надзвичайно важливими і вартими досконалого вивчення в контексті демократичного руху за мир.

Проте педагогіка миру не є сучасним чи навіть постмодерним феноменом. Німецький теолог і релігійний педагог Карл Ернст Ніпков у фундаментальній

праці «Важка дорога до миру. Історія і теорія педагогіки миру від Еразмуса до сучасності» (2007) [2], виконуючи піонерські дослідження для історії та теорії педагогіки миру, аналізує головні тексти видатних «педагогів миру» з проблеми «чи можна навчити відмови від насильства і здатності до миру?», підбиває підсумки 500-річного дискурсу «теологія – насильство – війна» і розвиває власну «теорію педагогіки миру», що базується на поняттях глобально розширеної відповідальності, емпатії і довіри.

Водночас дослідники фіксують нерозробленість філософських засад педагогіки миру. Окремі дослідження можливих етико-філософських основ освіти миру забезпечують тільки часткові підстави для неї, не надаючи цілісного й інтегрального розуміння культури миру [3; 4]. Ще більше це стосується стану теорії і практики української педагогіки миру, у якій провідна роль належить методам словесного впливу.

Проблеми виховання в руслі миру, формування миротворчих поглядів учнів і студентів України вирішуються і в теоретичних дослідженнях (В. П. Андрущенко [5], О. В. Безкоровайна [6], А. С. Дем'янчук [7], С. Я. Дем'янчук [8]), і в освітній практиці, зокрема, Український Рух «Педагоги за мир та взаєморозуміння» активно заохочує освітян до миротворчої діяльності, пропагує культуру миру, присвоює школам статус «Школи Культури Миру», а теоретичною основою їх діяльності визначає педагогіку миру. Проте «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), яка претендує на «всебічний аналіз стану і розвитку національної освіти за 25-річний період незалежності України» [9], навіть не згадує про наявність в українському освітньому просторі педагогіки миру, миротворчої діяльності в освіті.

Такий значущий брак уваги в «Національній доповіді...» до педагогіки миру яскраво свідчить про необхідність концептуалізації її теорії і практики в умовах сучасної війни в Україні. Але успішність у педагогіці миру учня чи вчителя не гарантує убезпечення їх від випробувань, які несе людині війна. Педагогіка миру, насправді, встановлює утопічну мету – формувати миролюбство в суб'єктів освіти нарізно без урахування численних факторів, що породжують рішення про війну на їхній території, які здебільшого приймаються не ними, не їхніми співвітчизниками і не їхнім урядом. Війни й конфлікти відбуваються не від нестачі виховання та освіти, швидше їх розпочинають і планують досить освічені правителі, маніпулюючи невіглас-

твом і неосвіченістю своїх підданих.

Тому з метою цілісного, чи інтегрального, розуміння культури миру для потреб освіти зростає необхідність філософського пізнання природи і причин сучасних воєн, збройної боротьби і невійськових форм протистояння, оборонної проблематики, зокрема, у межах філософії освіти, і не лише української, а і світової, у якій тематика філософії війни майже не розглядається. Одним із небагатьох винятків є промова М. Барбера «Короткі роздуми про освіту і причини воєн» [10], у якій М. Барбер намагався з'ясувати причини, що викликають війну, а також встановити потенціал, який має освіта для їх усунення, зокрема, визначав питання: «як твоє життя допомагає усунути причини війни?» як виклик для щоденної діяльності та безперервної освіти.

Тому, розвиваючи педагогіку миру, необхідно враховувати в ній онтологію війни і миру. Обсяг необхідної філософської роботи із цього напрямку бачимо на прикладі книги О. Базалука [11]. Використовуючи концепти геофілософії, нейронауки, психології, соціальної філософії та військової історії, автор намагається з'ясувати аксіоматику філософії війни і миру та довести, що війна і мир є способами досягнення регуляторного компромісу між активним началом психіки людини і впливом зовнішнього середовища. Із запропонованої О. Базалуком теорії війни і миру слідує, що перехід від миру до війни залежить, головним чином, від ефективності освітніх технологій.

Інший конструктивний підхід – внесення в освіту висновків філософії війни – демонструє С. Переслегін у книзі «Сумма Стратегии», розуміючи термін «війна» в найбільш загальному сенсі як «будь-який конфлікт, при якому виживання противника, фізичне, соціальне, економічне, професійне не розглядається вами як необхідна гранична умова». Цей автор не без підстав вважає, що «сучасна освіта в кращому разі готує зі школяра солдата, навченого декількох елементарних прийомів. Єдиної системи військового навчання в сучасних демократичних державах просто немає, і погляди більшості громадян на проблеми антагоністичних конфліктів перебувають на печерному рівні». На думку С. Переслегіна, елементарні уявлення про військову науку, військове мистецтво повинні стати надбанням кожної грамотної людини, оскільки «неможливо опанувати вищу математику мирного життя, погано володіючи арифметикою війни» [12].

Але й такого стратегічного підходу в освіті на базі філософії війни недостатньо

для розвитку педагогіки миру. Якою буде система освіти миру у майбутньому, визначається не тільки технологічними трендами і оволодінням сумою стратегій війни-миру, а й тим, наскільки освіта зважиться бути істинною для своїх суб'єктів, як вона буде здатною у своєму змісті досліджувати граничні питання суспільного й особистісного життя, зокрема, питання одвічної мрії людства про мир, що відображається в неперервній історії укладання Трактатів про вічний мир [13].

У цьому контексті відзначмо, що з наростанням військових протистоянь і напружень у світі активізувалися «геофілософські» дослідження. Узагальнюючи інтенції різноманітних визначень поняття «геофілософія», про неї можна говорити як про пошук людиною свого місця у світі та території для нього. Геофілософія – це певна суспільна чи індивідуальна концепція вирішення конфліктів у площинах істини й земного буття, які описано Панасом Мирним у його творі «Хіба ревуть воли, як ясла повні»: «Бо нігде немає правди... немає добра... і землі нема... пропала! ...А земля пропала — усе пропало... Без землі — життя нема!». Відчуження людей від правди й землі, викривлення земельних відносин у суспільстві, зокрема, примітивне функціонування в сучасній Україні Земельного кадастру – це фактори, які породжують геофілософське невдоволення багатьох людей, що зосереджується в агресивній поведінці. Тому для філософії педагогіки миру важливо досліджувати комплекс питань, які виявляються М. Гайдеггером у зв'язках категорій «aletheia» і «земля» у порівняльному аналізі понять «істина» і «не-істина» [14].

ЛІТЕРАТУРА

1. Суворова Д. В. *Образование в духе мира в США и Германии: генезис и современное состояние* : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Д. В. Суворова // Курск, 2008. – 23 с.
2. Nipkow, Karl Ernst. *Der schwere Weg zum Frieden : Geschichte und Theorie der Friedenspädagogik von Erasmus bis zur Gegenwart* / Karl Ernst Nipkow. – Göttersloh : Göttersloher Verl. – Haus, 2007. – 415 s.
3. Page, James Smith. *Peace Education: Exploring Ethical and Philosophical Foundations* / James Smith Page. – Charlotte, NC : Inform. Age Pub, 2008. – xix, 231 p.
4. McGregor Sue. *Prospective Philosophical*

Foundations of Peace Education / Sue McGregor // *In Factis Pax*. – 2014. – Vol. 8. – № 2. – P. 150–166.

5. Андрущенко В. *Педагогіка миру: актуальність теорії та практики* / В. Андрущенко // *Вища освіта України*. – 2014. – № 2. – С. 5–12.

6. Безкоровайна О. В. *Педагогіка миру: визначення, завдання, шляхи їх реалізації* / О. В. Безкоровайна // *Педагогіка толерантності*. – 1999. – № 3–4.

7. Дем'янчук А. С. *Теорія виховання учнів на ідеях миру* / А. С. Дем'янчук, С. Я. Дем'янчук // *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. – Рівне : РДГУ, 2000. – С. 149–197.

8. *Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу : матер. міжвуз. наук. практ. конф., присвяч. 70-річчю проф., д-ра пед. наук, акад. С. Я. Дем'янчука, 29–30 груд. 1995 р., м. Рівне* / Акад. пед. наук України. РДПІ; РЕГІ; упоряд. І. В. Малафійк. – Рівне, 1995. – 282 с.

9. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О. Я. Савченко] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с. (До 25-річчя незалежності України).

10. Барбер М. *Краткие размышления об образовании и причинах войн. Речь на торжественной церемонии по случаю присвоения степени почетного профессора Московской школы социальных и экономических наук 12 декабря 2009 года* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msses.ru/> 2 апреля 2010.

11. Базалук О. *Теория войны и мира, Геофилософия Европы* / Олег Базалук. – К. : МФКО, 2016. – 246 с.

12. Переслегин С. *Сумма Стратегии* / С. Переслегин // Санкт-Петербург, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://future-designing.org/proekti/uchebnikpostrategii.html>.

13. *Трактаты о вечном мире* [Текст] : [сборник] / [сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга ; предисл. Ф. В. Константинова ; введ. ст. и примеч. И. С. Андреевой]. – Москва : Соцэкгиз, 1963. – 277, [1] с.

14. Мирошников О. А. *Категории «алетейя» и «земля» в философии М. Хайдеггера* / О. А. Мирошников // *Культура народов Причерноморья*. – 2013. – № 254. – С. 213–216.

Цитувати: Клепко С. Ф. Педагогіка миру і філософія війни: пошук істини / С. Ф. Клепко // *Постметодика*. – 2016. – № 2. – С. 21–23.

© С. Ф. Клепко, 2016. Стаття надійшла в редакцію 6.10.2016 ■